Keys exempel när hon lät bygga om Mårbacka till en diktarboning, som det hette på den tiden. Hon frös nog åtskilligt där, men kanske inte precis i själen. Mårbacka är ju inte bara ett hus. Det är en hel miljö med trädgård – o den trädgården – och traditioner. med vägar och stigar – där allt talade livets språk till dess ägare. Som de flesta, inte minst på ålderns dar, hade hon faser av nedstämdhet, men det som slår en är främst att hon in i det sista kände glädje och engagemang. I 70-års åldern upplevde hon en ny livgivande vänskap med Henriette Coyet på Torup i Skåne. Ännu vid 80 års ålder kunde hon anförtro en annan vän att det finns ändå inget så roligt här i världen som att författa. Då hade hon arbetat i flera timmar i sträck och upplevt det "förtrollande, fängslande, nästan bedövande i att skriva".

Men även om jag är oense med Wivel om hans "tes" är jag helt med på noterna i hans försök att loda texterna på deras djup och komplikation. Selma Lagerlöf har ett stort register. Hon har sinne för det älskliga och betagande, för självuppoffringens storhet lika väl som för kärlekens ljuvlighet. I smutsen och i bråddjupet skall vi också söka henne.

Vivi Edström

Henrik Wivel, *Snedronningen. En bog om Selma Lagerlöfs kærlighed.* Gads förlag, Köpenhamn 1988.

OM OCH AV GUNNAR EKELÖF

Om sig själv och sin ursprungsmiljö publicerade Gunnar Ekelöf två viktiga uppsatser: En outsiders väg (1941) och Ett fotografi (1956). Om den sistnämnda antecknade han att han med den rest "en portal till en självbiografi". Tanken på en sådan sysselsatte honom återkommande ända fram till hans död 1968, men arbetet stannade vid noteringar och utkast. Med utnyttjande av dem och av utdrag ur hans omfattande korrespondens sammanställde hans änka Ingrid Ekelöf 1971 volymen En självbiografi. Efterlämnade brev och anteckningar (anmäld i N.T. 1972 s. 60). Den är av grundläggande betydelse för kännedomen om hans liv och diktning; när man läser om den nu, bekräftas det tidigare intrycket att urvalet är mycket upplysande och inriktat på väsentligheter.

I den stora biografi som *Carl Olov Sommar* nu har givit ut under titeln *Gunnar Ekelöf. En biografi* finns det knappast något som rubbar den bild som En självbiografi företer. Men den har blivit mycket fylligare och mycket mer detaljerad. Sommar har gjort en grundlig inventering av källmaterialet. Särskilt tacknämligt är att han intervjuat personer som känt Ekelöf och samlat in brev ställda till ytterligare ett antal korrespondenter. För vissa perioder kan han därigenom följa Ekelöf från dag till dag. Detta gör han dock inte i onödan; även han har gjort ett urval i det rika stoffet och därigenom fått sin framställning överskådlig. Det är en väldokumenterad, välskriven och klok bok. Den siktar till en verklighetstrogen skild-

ring, och man vill gärna tro att Ekelöf själv skulle ha gillat den. Sommar är varken devot eller högtidlig; han låter de faktiska uppgifterna tala. Hans dominerande perspektiv stämmer med den mogne Ekelöfs syn på tillvaron: "icke en enda sten vid vägen är trivial, ingen stuga lumpen, och inget förhållande opoetiskt det vare vilket som helst, högt eller lågt."

Man får sålunda veta mycket om både vägar och stugor: båda delarna var i själva verket utomordentligt betydelsefulla för Ekelöf. Ty, som Sommar konstaterar: "Ekelöf upphörde aldrig att dagdrömma om – och ibland vidta praktiska åtgärder för att förverkliga – den idealiska bostaden. Den skulle vara enkel, men ändå varm och någorlunda bekväm, ha vacker utsikt, ge arbetsro och sinnesfrid". Närmast idealet kom han i den flygelbyggnad i Sigtuna, där han bodde de sista åren av sitt liv. Det var ett gammalt hus, dock efterhand moderniserat, det vände ryggen åt staden och det hade utsikt över Mälaren. Han blev också till sist gift med en kvinna som mäktade den svåra konsten att vara författarhustru. Vad den innebar för Ingrid Ekelöfs del, har hon på ett utomordentligt vis sammanfattat i ett brev till en av familjens vänner: "Ädelhet under ok – ja, kanske för dem som passar – men jag bryr mig inte om att låta bli att fräsa. Gunnar får mycket över sig, men för det mesta når det honom inte, han simmar på Hellesponten. Fräset sitter *inte* djupt, och jag är *inte* beundransvärd för jag har fått och får min högsta livsönskan uppfylld. Gunnar är vidunderligt rik, och lika generös. Fast sträng och sur".

Sommars framställning är biografisk, inte litteraturhistorisk. Han ägnar sig inte åt ingående belysning av Ekelöfs poetiska verk, men han ger goda sammanfattande karakteristiker av dess olika delar och förmedlar en klar uppfattning om hur Ekelöf själv såg på sin utveckling som skald. På en rad punkter ger han konkreta upplysningar om en händelse eller ett intryck som varit fröet till en dikt. Också av det skälet kommer hans biografi att vara oumbärlig för framtida forskare.

Tillsammans med den stora biografien har Sommar även givit ut en en samling *Brev 1916–1968*. Det rör sig om ett strängt sovrat urval; av de c:a 1500 som Sommar känner till har han stannat för 141. Somliga av dessa har tidigare publicerats, i sin helhet eller i utdrag; en del av det nya i Sommars utgåva ligger i att den ger en så mångsidig bild av Ekelöf som brevskrivare: där finns familjebrev, affärsbrev, brev till recensenter och litteraturforskare och epistlar till vänner. Framför allt i de sistnämnda har Ekelöf mycket att säga och säger det ofta på ett oförglömligt sätt: om livet och döden och om sig själv. Skrivandet av brev var, vid sidan av hans diktning, hans väg till kommunikation med andra; vid direkt kontakt med människor hämmades han ofta av blyghet. Tjugoettårig skriver han till förutvarande skolkamraten och vännen Carl Nordenfalk: "Då jag skriver är jag ensam – utan att vara ensam. Om jag tänker tillbaka på mitt liv (löjlig fras), vet jag mig aldrig ha varit så lycklig som då jag suttit med pennan i handen och ett stycke vitt papper framför mig. Och hur oklara mina tankar än äro från början kan jag alltid rensa dem genom att skriva ner dem". Bliven endast ett par år äldre kan han i ett respektfullt brev till sin mor uttrycka sig med auktoritativ övertygelse: "Mammas funderingar över döden är okloka. Vad tjänar det till att vara rädd för döden; jag tycker tvärtom att döden är livets ändamål. Vi bör leva så att vi kan dö lugna; vi bör med andra ord försöka bli lyckliga och harmoniska människor /.../". Vid 29 års ålder formulerar han vad han erfarit av sig själv sålunda: "Det är besvärligt men ofta upplyftande att vara en vek och känslig människa och ändå försöka hålla sig rak och trygg". Ett brev till Nelly Sachs 1962 sammanfattar hans syn på sambandet mellan den värld som hon och han levde i och den byzantiska sfär, i vilken hans

diktning till slut skulle komma att röra sig: "Det vi kallat 'antiken' var en parentes mellan Balkankrigen. Men jag tror att det var just denna omgivning som utgjorde förutsättningen för de stora humana och demokratiska idéernas födelse. De föddes inte ur metron, inte ur lyckliga omständigheter (annat än i viss begränsad mening) utan ur kaos, krig, våld och omåttlighet, som en antites, en protest, ur det Balkan som antiken var, liksom nu ur det Balkan som Europa är".

Det humana som en antites och protest – det är vad Ekelöfs diktning djupast handlar om. Hans brev bekräftar att det förhåller sig så.

Örjan Lindberger

Carl Olov Sommar: *Gunnar Ekelöf. En biografi.* Bonniers, Stockholm 1989. *Gunnar Ekelöf. Brev 1916–1968.* Urval och kommentarer av Carl Olov Sommar. Bonniers, Stockholm 1989.

SANKT MARTIN I SVERIGE

Den förnämt klädde ryttaren skär med sitt svärd en bit av sin mantel för att hölja en eländig tiggare som förväntansfullt sträcker sig mot sin välgörare – denna bild sammanfattar i sig ett helt batteri av medeltida moralföreställningar. Nivåskillnaden mellan den upphöjde givaren och den i stoftet krälande mottagaren reflekterade den evigt givna skillnaden mellan hög och låg. Också i de fall där givaren inte satt till häst framgick hans status av den resliga och präktiga gestalten. Det i ett fast grepp hållna svärdet var på en gång ett maktinsignium och en rättfärdighetssymbol; härmed uteslöts på förhand varje diskussion om det kanske hade varit ännu ädlare att avstå från hela manteln. För de välbärgade åter, utgjorde den anslående scenen en lämpligt hovsam uppmaning att visa de vanlottade mildhet, vilket alltså kunde ske enligt givarens gottfinnande. Den goda gärningens lön lät inte heller vänta på sig, ty den eländige var i själva verket Kristus som genast följande natt uppenbarade sig för den givmilde.

I Sankt Martins hemland Frankrike lär det finnas mer än 4 000 framställningar av helgonet. Ett något hanterligare material har Ingalill Pegelow haft att bearbeta i sin doktorsavhandling *Sankt Martin i svensk medeltida kult och konst* – men det är stort nog, särskilt som hon tagit med såväl den forna riksdelen Finland som de delar av Sverige vilka under medeltiden hörde till Danmark och Norge. Dessutom begagnar hon ett rikligt jämförelsematerial från det övriga Norden och Europa.

Sankt Martin är indelad i två huvudavsnitt, Kulten och Konsten. Den liturgiska bakgrunden är omsorgsfullt dokumenterad, ja, ovanligt omsorgsfullt för en konsthistorisk avhandling. Tabeller med liturgiska texter och spridningskartor ger ytterligare stadga åt framställningen. Också Mårtens gås får ett eget litet stycke, fastän det ju är litet retsamt att det inte går att bevisa att man i medeltidens Sverige ätit gås på Martinsdagen, "även om den bevarade runkalendern *kan* visa att så varit fallet" (s. 55).